

KRAGTEN

CULTUURHISTORISCH ADVIES DOETINCHEMSEWEG/ROZENPAS TE KILDER (GEM. MONTFERLAND)

KRAGTEN

CULTUURHISTORISCH ADVIES

DOETINCHEMSEWEG/ROZENPAS KILDER

(GEM. MONTFERLAND)

Inhoud

1.	INLEIDING	3
1.1.	Aanleiding	3
1.2.	Methodiek	3
1.3.	Situatie	3
1.4.	Leeswijzer	4
2.	AANWEZIGE CULTUURHISTORISCHE WAARDEN	5
2.1.	Ruimtelijke ontwikkeling Doetinchemseweg/Rozenpas	5
2.1.1.	Ontginnings- en bewoningsgeschiedenis Kilder	5
2.1.2.	De locatie aan de Doetinchemseweg/Rozenpas	6
2.1.3.	Het hagelkruis	7
2.1.4.	Historische groenstructuren	8
2.1.5.	Cultuurhistorische kenmerkenkaart	9
2.2.	Huidige ruimtelijke situatie	10
3.	WAARDERING	11
3.1.	Methodiek	11
3.2.	Waardering algemeen	11
3.3.	Waardering detailniveau	11
4.	PERSPECTIEF	13
4.1.	Inleiding	13
4.2.	Het ruimtelijk plan	13
4.3.	Randvoorwaarden	13
	<i>Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen</i>	14

KRAGTEN

CULTUURHISTORISCH ADVIES DOETINCHEMSEWEG/ROZENPAS KILDER (GEM. MONTFERLAND)

1. INLEIDING

1.1. Aanleiding

Het adviesbureau Kragten stelt een concept-bestemmingsplan op voor een locatie aan de Doetinchemseweg/Rozenpas te Kilder in de gemeente Montferland. Op dit terrein zal woningbouw plaatsvinden. Op het terrein zelf bevindt zich geen rijks- of gemeentelijk monument, maar mogelijk zijn er wel andere cultuurhistorische waarden aanwezig. Volgens het gemeentelijke beleid moet voorafgaand aan het opstellen van het bestemmingsplan een analyse gemaakt worden van de cultuurhistorische waarden in het plangebied. Het navolgende rapport zal ingaan op deze aspecten.

1.2. Methodiek

Het navolgende rapport is opgesteld door een ter zake kundig persoon, te weten ir. J.J. Cuijpers, geregistreerd architect¹, stedenbouwkundige² en erfgoeddeskundige. Hij heeft ruime ervaring met het aangeboden onderzoek en is expert op het gebied van de vertaling van cultuurhistorische waarden naar bestemmingsplannen. Sinds 2001 is hij daarnaast deskundige op het gebied van cultuurhistorie en stedenbouw bij de Commissie voor de Milieu Effect Rapportage.

Het navolgende advies is gebaseerd op een uitgebreid literatuur- en archiefonderzoek (zie bijlage 1 voor de geraadpleegde bronnen). Ook is de locatie bezocht op 6 september 2022. Vervolgens zijn de verzamelde gegevens geanalyseerd en is het navolgende rapport opgesteld. Het gepleegde onderzoek is verder geheel overeenkomstig de desbetreffende richtlijnen van de Rijksdienst voor het cultureel erfgoed³ uitgevoerd. In genoemde richtlijnen is aangegeven dat het onderzoek een inventarisatie, een waardering en een beschrijving van het perspectief moet omvatten. De navolgende werkzaamheden zijn verricht om vorm te geven aan het onderzoek:

1. Analyse historische kaarten, waaronder het kadastraal minuutplan 1832 en historische topografische kaarten;
2. Archiefonderzoek - digitaal toegankelijke inventarissen in het streekarchief Erfgoedcentrum Achterhoek Liemers.
3. Literatuuronderzoek in het algemeen.

1.3. Situatie

Het onderzoeksgebied is gelegen in Kilder in de gemeente Montferland. De situatie is weergegeven op Figuur 1. De bestaande woning en het perceel worden in de toekomstige plannen opgenomen.

¹Architectenregister nr. 1.881109.003

²Architectenregister.nr. 2.881109.001

³Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed: Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, versie 6 zoals verzonden aan de Tweede Kamer, februari 2013.

Hoe precies wordt aangesloten met de nieuwe woningen is nog onderwerp van studie.

Figuur 1 - Situatie van het studiegebied (topografische kaart 2021); het studiegebied is gelegen binnen de rode begrenzing.

1.4. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 zijn de aanwezige cultuurhistorische relictten kort uiteengezet en is de huidige toestand in het gebied nader beschreven. In hoofdstuk 3 is de waardering van de relictten en het complex waar ze deel van uitmaken opgenomen. In hoofdstuk 4 is het perspectief van de geconstateerde waarden in relatie tot de aangevraagde bestemmingsverandering weergegeven.

2. AANWEZIGE CULTUURHISTORISCHE WAARDEN

2.1. Ruimtelijke ontwikkeling Doetinchemseweg/Rozenpas

2.1.1. Ontginnings- en bewoningsgeschiedenis Kilder

Namen

De naam Kilder werd in 1288 geschreven als *Kelre*, ca. 1400 *die boerschap killer*, ca. 1400 *dat guet to kilre*, 1443 *dat guet to kijlre*; 1845 *Kilder*, *Kelder of Killer*. Men gaat ervan uit dat deze naam gerelateerd is aan het latijnse cellarium 'kelder, bewaarplaats van spijzen'.⁴

Politieke geschiedenis

De eerste vermelding van Kilder dateert uit 1340 als het als Killer vermeld wordt in het 'Register op de leenen van het huis Bergh'.⁵ Kilder lag in een omgeving met bossen en heidevelden. In 1453 komt het in de leenakten voor als Kylre.

In de 17de eeuw bezat Kilder een landgoed met een huis dat de naam 't Loo droeg, of Arend Sommelingsood genoemd werd naar de eerste pachter. Men noemde het wel een havezate of kasteel. In de eerste helft achttiende eeuw was Johan van Marie, een broer van de landdrost van Bergh, heer van de havezate 't Loo; hij was landschrijver van het graafschap Bergh. Het huis is in 1856 gesloopt. Het landgoed is in 1921 geveild en versnipperd geraakt.

Kilder behoorde oorspronkelijk tot het kerspel⁶ Zeddam. Dit kerspel omvatte behalve Zeddam ook de toenmalige buurtschappen Braamt, Azewijn, Lengel, Stokkum, Kilder, Wijnbergen, Vethuizen, Wehl en 's-Heerenberg.

De kerkgangers uit dat hele gebied gingen te voet, veelal over langzaam gevormde kerkpaden, naar de Zeddamse kerk. Maar dat was niet altijd een veilige tocht. De kerkgangers werden belaagd door wateroverlast, hagelbuien, struikrovers en wolven. Overvallen op argeloze kerkgangers kwamen, zeker in het bosrijke Berghse land, nogal eens voor. De weg van 's-Heerenberg naar Zeddam was eeuwenlang een heel beruchte route. Dit alles leidde tot kerkverzuim. Daardoor ontstond de behoefte om in de verspreide buurtschappen kapellen te stichten. In Kilder was dat niet het geval. In 1886 werd het met de bouw van de St. Janskerk een zelfstandige parochie. In 1891 kreeg het zijn eerste school.

Ruimtelijke ontwikkeling

Kilder is een typische plattelandskern met een agrarische achtergrond. Tot het eind van de negentiende eeuw bestond Kilder uit een verzameling losstaande boerderijen. Typisch is dat de voornaamste van die boerderijen niet aan de weg gesitueerd was, maar midden op de huiskavel. Dat doet sterk denken aan individuele ontginningen (kampenlandschap). Van komvorming was tot die tijd nog geen sprake. Dat veranderde na 1886 toen in Kilder een kerk werd gesticht. Een van die losstaande boerderijen was het Kilderkruis, op de locatie midden in het studiegebied. Op die locatie staat nu een relatief nieuwe boerderij.

⁴Van Berkel en Samplonius (2006), p. 233.

⁵<https://mooikilder.nl/mooi-kilder/geschiedenis/>

⁶De betekenis van het in oorsprong Middelnederlandse woord kerspel (ook: karspel, kerspil, carspel of carspil) is tweeledig. Enerzijds kan het de benaming zijn voor het gebied dat onder het gezag van een bepaalde (parochie)kerk viel. Anderzijds betrof het een gebied dat op basis van het kerkelijke begrip onder de jurisdictie viel van een burgerlijke overheid.

Figuur 2 - Kilder in 1880 (links), 1950 (midden) en 2000 (rechts). Het onderzoeksgebied, de locatie aan de Doetinchemseweg/Rozenpas, bevindt zich binnen de rode cirkels.

2.1.2. De locatie aan de Doetinchemseweg/Rozenpas

Het onderzoeksgebied lag op de rand van het akkercomplex het Kildersche Veld, dat behoorde bij de boerderijzwerm die Kilder genoemd werd. De wegenstructuur in de omgeving van het studiegebied volgt nog vrijwel ongewijzigd de tracés van de oude, waarschijnlijk grotendeels middeleeuwse wegen in de omgeving. In de loop van de twintigste eeuw vond er verdichting van de bebouwing plaats in de omgeving van de in 1886 gestichte kerk, waardoor de kern Kilder ontstond. Waar het onderzoeksgebied in 1880 nog geheel omgeven was door open akkers, was dat in 2000 nog maar zeer gedeeltelijk het geval.

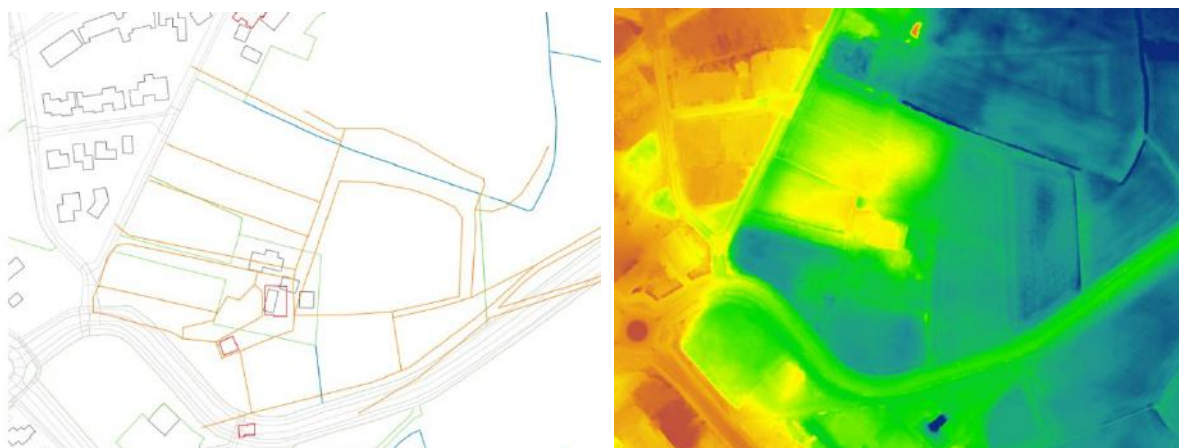

Figuur 3 - Topografische Manuscriptkaart, verkend 1843; rondom het akkerbouwgebied 'Het Kildersche Veld' is een zwerm boerderijen herkenbaar, waarvan de boerderij in het onderzoeksgebied (detail) er één is. Bij de boerderij staat de aanduiding 'windhaan', waarmee waarschijnlijk het hagelkruis bedoeld werd (bron: Nieuwland, 1843/2008).

Opvallend aan de situatie in 1843 (Figuur 3) is de onregelmatig gevormde houtwal achter de boerderij. De achtergrond daarvan is niet geheel duidelijk. Archeologisch onderzoek zou hier wellicht uitsluitsel kunnen geven.

Het onderzoeksgebied omvat nu één kavel rondom de bestaande boerderij. In 1832, ten tijde van de opstelling van het kadaster, was dat wel anders. Door de ontwikkelingen sindsdien zijn de meeste perceelsgrenzen binnen het onderzoeksgebied verdwenen.

Bijzonder is de toegangsweg naar de boerderij. In 1832 liep deze vanaf wat nu de Rozenpas heet. In de jaren 80 werd er ook een bedrijfsweg in zuidelijke richting aangelegd, die in de loop van de jaren 90 weer is opgeheven. De huidige toegangslaan lag ongeveer op de plaats van de oorspronkelijke toegangslaan.

Figuur 4 - (Links) het kadastrale minuutplan, geprojecteerd op de huidige situatie (perceelsgrenzen in 1832 = bruin; bebouwing in 1832 = rood). (Rechts) de hoogtekaart van de locatie.

2.1.3. Het hagelkruis

Net buiten het plangebied, in de zuidwesthoek, bevindt zich een hagelkruis. Dit hagelkruis is van middeleeuwse oorsprong. In 1967 werd het kruis opgenomen in het rijksmonumentenregister.

Een hagelkruis werd in het verleden opgericht om het gewas te beschermen tegen natuurrampen, met name tegen noodweer en hagel die veel schade konden aanrichten. Hagelkruisen vormden vaak het keerpunt van processies en dienden als plaats waar brood werd uitgedeeld aan de armen.⁷ Er zijn twee typen hagelkruis te onderscheiden: allereerste het zogenaamde Liemerse type, bestaande uit een ijzeren kruis, al dan niet bekroond met een haan, op een hoge metalen of houten mast. Het andere type is een stenen of houten kruis dat op de grond is geplaatst. Dat laatste type komt vooral in Noord-Brabant en Limburg voor.

Het Kilderse Hagelkruis is van het zg. Liemerse type.⁸

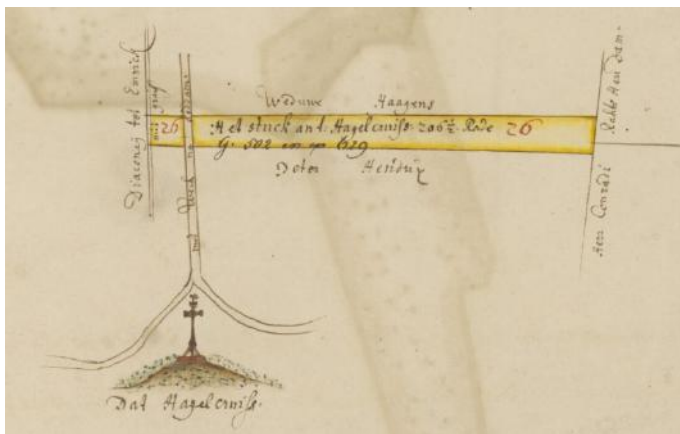
Figuur 5 -- Het hagelkruis in 1965 (bron: Beeldbank RCE, documentnr. 102.927, fotograaf H.P.R. Rosenberg).

Figuur 6 - Het Kilderse hagelkruis op een kaart uit 1573 ("Kijller Cruis"); het kruis is duidelijk een oriëntatiepunt in de verder schaars bebouwde omgeving (kaart van SGrooten, 1573).

⁷Barends (1993), p.99.

⁸<https://www.berghapedia.nl/index.php/Hagelkruizen>

De geschiedenis van het Kilderse kruis gaat terug tot de middeleeuwen. In de archieven van het stift Elten werd het hagelkruis al genoemd in 1369, toen Heinrich, zoon van ridder Momme afstand deed van zijn rechten op het goed 'Holscamp', gelegen in het graafschap Bergh zu Kilder bei dem Kreuz. Het was opgericht op een kale heidevlakte aan een kruispunt van wegen. Het hagelkruis van Kilder was een van de drie hagelkruisen van het oude kerspel Zeddum, naast die van Stokkum en Velthuizen. Met Pinksteren en op 3 mei (aan het begin van de zomer) werden er bij het hagelkruis broden uitgedeeld. In de jaren 1940 verving men het uitdelen van brood door het collecteren voor de armen.

Figuur 7 Het hagelkruis symbolisch afgebeeld op een kaart uit 1727 (archief huis Bergh, nr. 2887-34).

Het hagelkruis had oorspronkelijk niet alleen een functie voor het afweren van onheil, maar was ook een oriëntatiepunt voor reizigers. Het stond nabij het kruispunt van doorgaande wegen. Vandaar dat het kruis regelmatig op oude kaarten stond aangegeven.

Figuur 8 - Het Kilder Kruis is geplaatst op een hoge houten staak en bestaat uit een ijzeren kruis met daarop een haan.

2.1.4. Historische groenstructuren

Het onderzoeksgebied was vroeger de huiskavel van de centraal gelegen boerderij. Blijkbaar is het gebied na 1369 ontgonnen, waarschijnlijk als kamponginning. Dergelijke kampen waren veelal onbegroeid. Aan de rand waren veelal houtwallen aangelegd om schade door grootwild aan de op de akkers staande gewassen te voorkomen. Bij de bebouwing was wel veel groen aanwezig in de vorm van boomgaarden en hakhout. De centrale boerderij is omgeven door een haag.

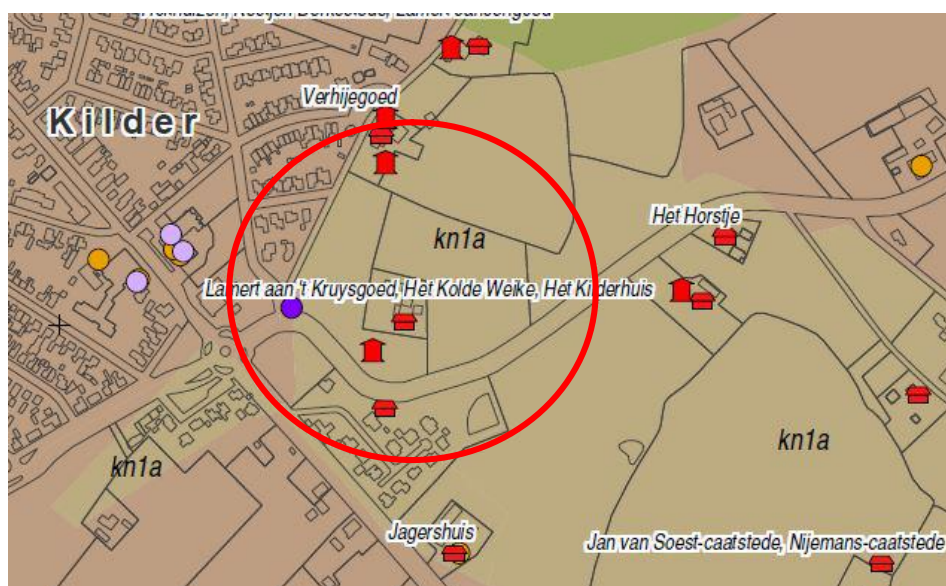
2.1.5. Cultuurhistorische kenmerkenkaart

In 2014 heeft de gemeente Montferland een actualisering van de cultuurhistorische kenmerkenkaart en -waardering uit laten voeren.⁹ Daarbij heeft de actualisatie vanuit een bredere cultuurhistorische en ruimtelijke analyse plaatsgevonden ten opzichte van de inventarisaties uit 2008. Ten aanzien van het aspect archeologie is tevens ingespeeld op de veranderende zienswijzen op de archeologische potentie van natte gebiedsdelen en de betekenis en gebruiksfunctie die dergelijke landschappen door de eeuwen heen hebben gehad voor de bewoners van het gebied.

Het studiegebied blijkt volgens deze inventarisatie geheel te vallen onder de categorie ‘Nat-droge kamponggingen’. Deze categorie wordt als volgt omschreven:

‘Nabij Braamt, ten oosten van Kilder, tussen Kilder en Loerbeek, ten westen van Beek en rondom Didam liggen oude kamponggingen die van oorsprong een natter karakter hadden dan de droge kamponggingen. Ook hier volgde men bij het aanleggen van sloten, akkers en paden de natuurlijke omstandigheden, waardoor het gebied een onregelmatig karakter droeg. Vaak koos men de hogere, drogere terreindelen in deze lage gebieden uit voor bewoning en akkerbouw en de nattere delen voor kleine weilandjes, waardoor een onregelmatig landinrichtingspatroon ontstond. Ook hier geldt dat door plaggenbemesting op de hogere terreindelen plaggendecken ontstonden. Door de geringe grootte van de zandruggen ontstonden hier geen grote akkercomplexen, maar eerder afzonderlijk omwalde kampjes. Wanneer deze aan elkaar groeiden, bleven de houtwallen en singels van de voormalige perceelgrenzen vaak bestaan.

Tijdens de ruilverkavelingen in de tweede helft van de vorige eeuw zijn grote delen van dit gebied opnieuw ingericht. Daarbij zijn met name tussen Beek en Loerbeek de kenmerkende, onregelmatige percelering en de natte bosjes op overhoeken verdwenen. Ten oosten van Kilder was het landschap oorspronkelijk al grootschaliger en bleef dit redelijk intact, wat bijvoorbeeld zichtbaar is aan de kromme loop van de wegen is ten oosten van Kilder. Van de Braamtsche Slagen resteert nog slechts een klein deel tussen het recreatiegebied Stroombroek en de plaats Braamt.’¹⁰

CULTUURLANDSCHAPPEN

Kamponggingen met plaatselijk essen

kn1a nat-droge kamponggingen

Figuur 9 - Cultuurhistorische kenmerkenkaart (bron: Willemse/RAAP, 2014); het studiegebied wordt aangeduid als ‘nat-droge kamponggingen’.

⁹Willemse e.a./RAAP (2014).

¹⁰Willemse e.a./RAAP (2014), p. 109-110.

Als kenmerkende eigenschappen van de droge kamponggingen/essen worden genoemd:

- Het open agrarische landschap;
- Strookvormige verkaveling;
- Bebouwing centraal op de akkers.

2.2. Huidige ruimtelijke situatie

De huidige ruimtelijke situatie is die van een typische oude huiskavel in deze streek: de boerderij ligt niet meteen aan de weg, maar ligt midden in het daarbij behorende cultuurland. Het centrale boerderijcomplex is omgeven door een opgaande haag. Latere boerderijen werden wel direct aan de weg gebouwd. Een goed voorbeeld is de lintbebouwing aan de oostzijde van de Rozenpas, grenzend aan het studiegebied. Het betreft ruime vrijstaande voormalige boerderijen op ruime kavels, omringd met opgaand groen.

Figuur 10 - Zicht op het onderzoeksgebied met centraal het insteekweggetje vanaf de Rozenpas (Streetview, mei 2016).

3. WAARDERING

3.1. Methodiek

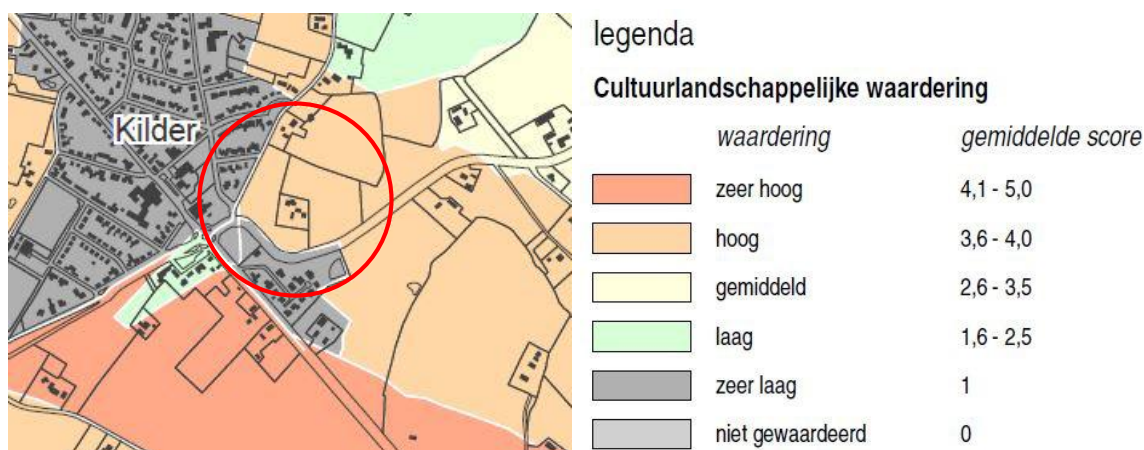
In de literatuur is voor vakgebieden die betrokken zijn bij het erfgoed, met name de archeologie, de architectuur- en kunstgeschiedenis, de bouwhistorie, de tuingeschiedenis en de historische geografie, te vinden hoe over de betekenis of waarde van erfgoed wordt gedacht.¹¹ Op dit moment ontbreekt een breed geaccepteerde, geïntegreerde erfgoedbrede waarderingssystematiek. Het dichtst in de buurt komt de systematiek die in de nota Handreiking Cultuurhistorie in de m.e.r. wordt aangereikt.¹²

Voor de waardering zijn vier klassen onderscheiden, overeenkomstig de waarderingssystematiek van gebouwen/ -onderdelen:¹³

- Hoge waarde
- Positieve waarde
- Indifferent
- Negatieve waarde

3.2. Waardering algemeen

Bij de waardering van de afzonderlijke elementen en structuren is aangesloten op de waardering in het rapport 'Erfgoed in de gemeente Montferland'.

Figuur 11 - Waardering cultuurlandschappen Montferland; het studiegebied wordt als 'hoog' gewaardeerd (bron: Willemse e.a./RAAP (2014)).

Het areaal hoog gewaardeerde gebieden is groot te noemen. Het gaat hier om gebieden die een zeer hoge cultuurhistorische waarde vertegenwoordigen, maar die de tand des tijds niet zonder afbreuk aan de kwaliteit hebben doorstaan. Zo kunnen er wijzigingen in openheid/geslotenheid, verkaveling of bebouwing hebben plaatsgevonden.¹⁴

3.3. Waardering detailniveau

Het studiegebied maakte oorspronkelijk deel uit van een typische boerderijenzwerm rondom het uitgestrekt akkercomplex bij de latere kern Kilder. Door lintbebouwing in de omgeving, verharding en verbreding van wegen en door agrarische veranderingen, werd het gebiedje steeds verder afgescheiden van de rest.

Kenmerkende waarden voor de onderzoekslocatie zijn:

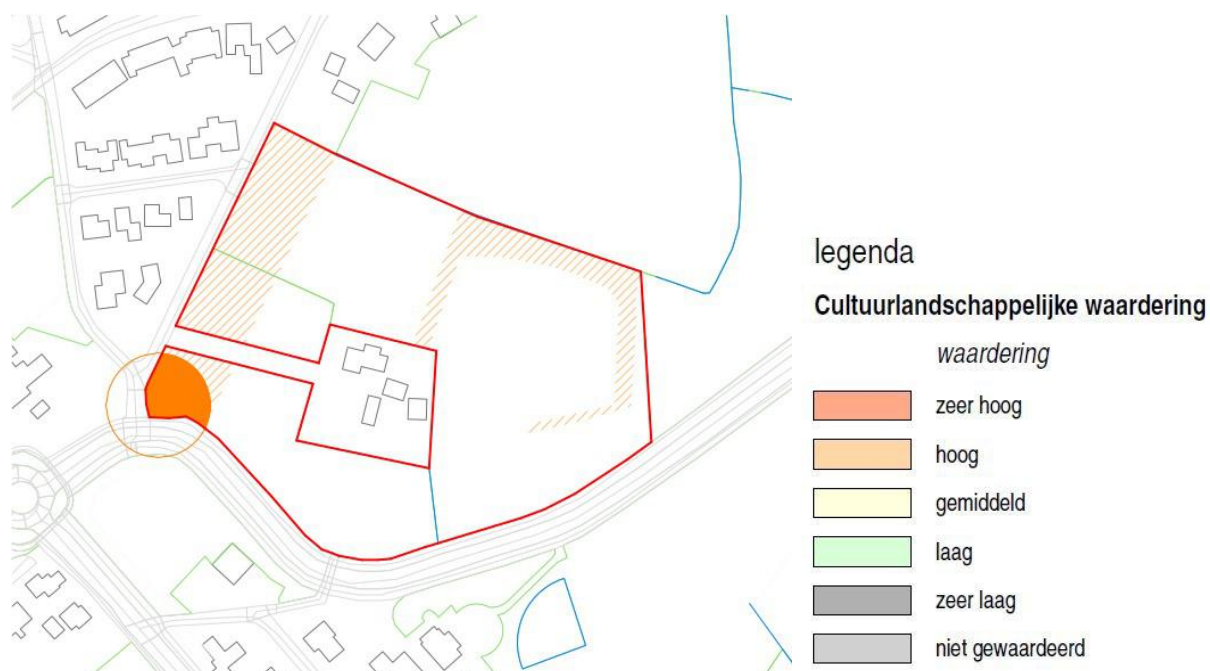
¹¹RCE e.a., 2009, p. 15.

¹²RCE, 2009, p.11.

¹³RCE e.a., 2009.

¹⁴Willemse e.a./RAAP (2014), p. 132.

- De plaats van de centrale boerderij (de boerderij zelf behoort niet tot het plangebied);
- De toegangslaan vanaf de Rozenpas naar de centrale boerderij;
- De groene grenzen aan de noordzijde;
- Het monumentale hagelkruis aan de zuidwestzijde, net buiten het plangebied;
- Potentiële waarden ter plaatse van de negentiende-eeuwse houtwal in het gebied;
- De ligging van de westelijke strook in het bebouwingslint aan de Rozenpas, gekenmerkt door ruime kavels omringd met opgaand groen.

Figuur 12 - Waardering op detailniveau: zeer hoge waarde heeft het Hagelkruis en zijn directe omgeving; hoge waarde heeft tevens de strook aan de Rozenpas; potentiële hoge waarde heeft de locatie van de negentiende-eeuwse houtwal,

4. PERSPECTIEF

4.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt beoordeeld wat het toekomstperspectief van de cultuurhistorische waarden zal zijn, als gevolg van de beoogde bestemmingsverandering. De richtlijnen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed geven aan dat in de toelichting van een bestemmingsplan dit aspect niet mag ontbreken.

In het vorige hoofdstuk is uitgelegd dat er in het gebied Doetinchemseweg/Rozenpas enige cultuurhistorische waarden aanwezig zijn. Dat wil niet automatisch zeggen dat daar geen ontwikkelingen meer mogen plaatsvinden: ook als er cultuurhistorische waarden aanwezig zijn kunnen er ontwikkelingen plaatsvinden, mits daardoor de relevante cultuurhistorische waarden niet wezenlijk worden aangetast.

In het vorige hoofdstuk is geconstateerd dat de belangrijkste historisch-landschappelijke kenmerken in het gebied verloren zijn gegaan. Wel zijn er nog elementen aanwezig die bescherming behoeven en/of aanleiding kunnen zijn de aanwezige waarden te versterken.

4.2. Het ruimtelijk plan

Het ruimtelijk plan is op het moment van deze rapportage nog niet bekend. Wel staat vast, dat het de bedoeling is op deze locatie nieuwbouw van woningen mogelijk te maken. Het bestemmingsplan zal daarin voorzien.

4.3. Randvoorwaarden

Bebouwing van het plangebied met (kleinschalige, in de omgeving passende) woningbouw is mogelijk, mits:

- Het monumentale hagelkruis dient vrijstaand te blijven; een ruime zone rondom het kruis moet vrij blijven van bebouwing en opgaande beplanting; vooralsnog is een cirkel met een straal van 25 m aangehouden.
- Het monumentale hagelkruis dient gerestaureerd te worden.
- De gedeeltelijk groene omranding van centrale boerderij bestaat uit een haag; de bijzondere betekenis van dit gebouwencomplex in de historie van de locatie kan benadrukt worden door een gordel van opgaande beplanting.
- Op de plaats waar in 1832 en daarna een houtwal aanwezig was, zou ook nu weer een beplantingsstrook kunnen worden aangelegd.
- In de strook aan de Rozenpas zou moeten worden aangesloten op de bestaande bebouwingsstructuur verderop aan die straat: ruime vrijstaande woningen op ruime, door opgaand groen omringde kavels.

KRAGTEN

CULTUURHISTORISCH RAPPORT DOETINCHEMSEWEG/ROZENPAS TE MONTFERLAND

BIJLAGE 1: Geraadpleegde Bronnen

Barends, S.: Hagelkruis: bescherming tegen natuurrampen? In: S. Barends e.a. (red.) (1993): Over hagelkruisen, banpalen en pestbosjes, Historische landschapselementen in Nederland, Uitgeverij Matrijs, Utrecht, p.98-99.

Berkel, G. van en K. Samplonius (2006): Nederlandse plaatsnamen, herkomst en historie, Het Spectrum, Utrecht.

Nieuwland Uitgeverij (1843/2008): Historische Topografische Atlas Achterhoek, Liemers, Rijk van Nijmegen, schaal 1:25.000, 1843-1845.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Stichting Bouwhistorie Nederland, Vereniging Nederlandse Gemeenten, Atelier Rijksbouwmeester en Rijksgebouwendienst (2009): Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek - lezen en analyseren van cultuurhistorisch erfgoed, Amersfoort, 2009.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (2013): Cultuurhistorisch onderzoek in de vormgeving van de ruimtelijke ordening, versie 6 zoals verzonden aan de Tweede Kamer, februari 2013.

Topographische en Militaire kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, schaal 1:50.000, blad 19, verkend 1857-1858.

Willemse, N.W., L.J. Keunen, R.S. Kok/RAAP Archeologisch Adviesbureau(2014): Erfgoed in de gemeente Montferland; een actualisatie van de archeologische waarden- en verwachtingskaart en van de cultuurhistorische waardenkaart.RAAP-rapport 2873, Weesp.

<https://mooikilder.nl/mooi-kilder/geschiedenis/>

<https://www.berghapedia.nl/index.php/Hagelkruizen>

KRAGTEN

CULTUURHISTORISCH RAPPORTDOETINCHEMSEWEG/ROZENPAS TE MONTFERLAND

COLOFON

Opdrachtgever

Naam : KRAGTEN
 Contactpersoon :
 Adres : Postbus 2309
 PC + plaats : 5202 CH 's-Hertogenbosch
 Tel. :
 Mail :

Bevoegd gezag erfgoed

Naam : GEMEENTE MONTFERLAND
 Contactpersoon :
 Adres : Bergvredestraat 10
 PC + plaats : 6942 GK Didam
 Tel. : 0316-291 391
 Mail :

Uitvoerend bureau

Naam : Cuijpers Advies
 Auteur :
 Adres : Gouverneur Hultmanstraat 2
 PC + plaats : 5224 CJ 's-Hertogenbosch
 Tel. : info@posd.eu
 Mail : www.posd.eu
 Website : 12166
 Projectnummer :

Versietabel

versie	datum	Inhoud	status	validatie
1-1	12 09 2022	concept	concept	JC
2-1	01 11 2022	Tekstuele correcties	rapport	JC